

Г. М. Чепелюк,

кандидат економічних наук

Черкаський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ (м. Київ)

ОЦІНКА СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ БАНКУ ЯК КОНЦЕПЦІЯ НЕЗАЛЕЖНОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Вступ. Аудит в Україні розвивається в умовах ринкових відносин. Адекватна методологія аудиту формується за конкретними об'єктами аудиту, з урахуванням правового регулювання питань функціонування фінансового механізму суб'єктів економічної діяльності, цілей і завдань, які ставлять перед собою управлінці та власники об'єктів перевірки.

Аудит банківського сектора має бути одним із ключових факторів у відновленні обсягів його діяльності у посткризовий період. Інтеграція його діяльності у світовий економічний простір, зокрема ЄС, вимагає від фінансово-кредитних установ забезпечення достовірної інформації та впевненості партнерів у перспективності їх діяльності відповідно до задекларованих ними стратегій розвитку.

Актуальною сьогодні є думка директора з технічної політики та досліджень АССА Стіва Прідді, котрий зазначив, що об'єктивність і справедливість аудиту зміцнює довіру та сприяє розвитку ефективних ринків. У зв'язку з економічною кризою й існуючими умовами професії аудитора, заінтересованим особам доводиться долати значні труднощі. В усьому світі економіка підринається корпоративною корупцією, тому важливо переосмислити майбутнє аудиту, і, що дуже важливо, розуміння суспільством його ролі для економіки. Старший фахівець фінансового сектора представництва Світового банку в Україні Анжела Пригожина доповнила, що Україна не зможе подолати кризу, якщо не забезпечить більшої прозорості та не зміцнить власну конкурентоспроможність. Якість бухгалтерського обліку й аудиту виступають ключовими складовими прозорості та конкурентоспроможності. Транспарентність і прозорість – це перший крок до підвищення конкурентоспроможності. Наївно покладатися, що ринок в Україні підвищить попит на якісний аудит та якісну звітність, оскільки сам ринок приховує інформацію з метою бажання участі у перерозподілі державних або приватних ресурсів в умовах кризи [6].

Провідний український вчений у сфері аудиту О. А. Петрик у статті „Проблеми адаптації українського законодавства у сфері аудиту до положень 43 Директиви ЄС та Зеленої книги „Політика аудиту: уроки кризи” детально дослідила питання удоскона-

лення вітчизняного законодавства з аудиту у контексті його гармонізації та адаптації до європейських норм, вирішення проблем аудиту в Україні, задоволення сучасних очікувань суспільства в якісній та достовірній інформації із урахуванням уроків та наслідків економічної кризи. У контексті розгляду аудиту стратегій розвитку банку слушним є твердження О. А. Петрик, що аудит – це дійсно глобальна послуга, яка сприяє розвитку всіх секторів економіки. Також наведені ключові положення спільної заяви аудиторських фірм MAZARS, BDO, GRANT THORNTON, PSM „Аудиторський ринок в ЄС: перетворення необхідні” з точки зору аналізу питань Зеленої книги. Вони розглядають три основні сфери, яким слід приділити основну увагу: 1) створення єдиного інтегрованого ринку аудиту; 2) нарощування конкуренції та розширення вибору з метою недопущення нераціональної концентрації на аудиторському ринку; 3) посилення значущості аудиту [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад аудиту суб'єктів підприємницької діяльності зробили такі українські вчені-економісти та практики, як М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, А. М. Герасимович, П. Є. Житний, С. Я. Зубілевич, Л. М. Кіндрацька, І. М. Парасій-Вергуненко, О. А. Петрик, В. С. Рудницький, В. В. Сопко, Б. Ф. Усач та ін.

Виклад основного матеріалу. Аудит, як окремий вид економічної діяльності, здійснюється у формі контролю, консультацій, експертиз, перевірок, а його методологія визначається сукупністю використовуваних методів. До основних складових методології внутрішнього аудиту відносимо визначення його предмета, об'єкта та методики проведення аудиторських перевірок. На основі аналізу авторських підходів, літературних джерел та наукових праць зарубіжних та вітчизняних економістів-науковців, виділено три групи економічних аргументів щодо потреби у розвитку та вдосконаленні банківського аудиту:

- посилення негативного впливу зовнішніх факторів;
- нерівномірний розподіл інформації між учасниками прийняття рішень;
- інтенсивність конкуренції на ринку банківських продуктів.

Мета аудиту фінансової звітності банку зовнішнім аудитором визначена в Положенні з міжнародної практики аудиту (ПМПА) 1004 „Взаємовідносини інспекторів з банківського нагляду та зовнішніх аудиторів”. Вона полягає у наданні незалежному аудитору можливості висловити думку про те, чи складена фінансова звітність банку в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосовуваної концептуальної основи фінансової звітності. Звіт зовнішнього аудитора належно адресується, як цього вимагають обставини завдання, як правило, акціонерам або раді директорів. Проте він може бути доступним багатьом іншим сторонам, наприклад, вкладникам, іншим кредиторам та інспекторам. Аудиторська думка допомагає встановити довіру до фінансової звітності. Проте не слід тлумачити аудиторську думку як надання впевненості у майбутній життєздатності банку або як думку про результативність чи ефективність ведення управлінським персоналом справ банку, оскільки це не є метою аудиту [9].

- Відповідно до ст. 69 Закону України „Про банки і банківську діяльність”, банк зобов’язаний оприлюднювати аудиторський висновок та перевірені аудиторською фірмою річну фінансову звітність і річну консолідовану фінансову звітність в обсязі, визначеному цим Законом [7]. Наведені вимоги забезпечують існуючих та потенційних контрагентів банку значним обсягом статистичної та аналітичної інформації щодо його діяльності.

- Узагальнюючи порівняння предмета перевірок інспекторами банківського нагляду та зовнішніми аудиторами, слід зазначити, що його варто розглядати в динаміці.

Національний банк України визначає об’єктом аудиту річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та іншу інформацію щодо фінансово-господарської діяльності. У звіті аудитора наводяться положення, які за вимогою Національного банку України обов’язково повинні бути перевірені аудитором. В ньому мають бути перераховані не тільки операції, в яких виявлені недоліки чи порушення, але й висловлюється думка про ризикованість кредитної політики банку, якість управління його діяльністю та думка щодо достовірності показників звітної інформації. Відповідно до Положення про порядок подання банками до Національного банку України звіту аудитора за результатами перевірки фінансової звітності, затвердженого Постановою Правління НБУ від 09.09.2003 р. № 389, звіт аудитора, який подається банком до Національного банку України має містити таку інформацію:

- Висновок аудиторської фірми про відповідність річної фінансової звітності дійсному фінансовому

стану банку згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності.

- Оцінку аудитора стосовно таких аспектів діяльності кредитної установи:

- достовірності відображення розподілу активів і пасивів банку за строками до погашення у формі статистичної звітності про структуру активів та пасивів за строками, що складається банком для подання до НБУ станом на 1 січня року, наступного за звітним;

- якості управління активами та пасивами банку;

- достатності резервів та капіталу банку, яка повинна визначатися на підставі аналізу якості активів банку, а також операцій з інсайдерами / пов’язаними особами відповідно до вимог нормативно-правових актів НБУ;

- адекватності системи управління ризиками банку;

- адекватності бухгалтерського обліку, процедур внутрішнього аудиту та заходів контролю банку.

- Думку щодо інших аспектів діяльності банку відповідно до вимог законів України, Міжнародних стандартів аудиту та нормативно-правових актів Національного банку України.

- Разом зі звітом аудитора банк подає річну фінансову звітність (консолідовану фінансову звітність), яка складається банком згідно з вимогами нормативно-правових актів Національного банку України, що встановлюють порядок її складання.

Щодо об’єктів перевірки інспекторами банківського нагляду, то вони визначені Положенням про планування та порядок проведення інспекційних перевірок, затвердженим Постановою Правління НБУ від 17.07.2011 р. № 276, а саме:

- банк-юридична особа, відокремлені підрозділи банку;

- філія іноземного банку;

- учасники банківської групи;

- власники істотної участі у банку та учасники банківських груп;

- перелік питань, що підлягають перевірці та включені в програму перевірки.

Перевірки на місцях дозволяють органу банківського нагляду дослідити та оцінити низку питань, основними з яких є:

- фінансовий стан банку та законність здійснюваних ним операцій;

- ефективність системи управління та процедур внутрішнього контролю, що застосовуються банком;

- якість кредитного портфеля та достатність забезпечення для покриття можливих втрат за позичками, а також резервів;

- компетентність управлінського персоналу;

- ефективність системи бухгалтерського обліку та управлінської інформації;
- проблеми, виявлені в процесі безвізного нагляду та попереднього інспектування;
- відповідність діяльності кредитної установи законам і правилам банківського регулювання, а також умовам ліцензування банківської діяльності.

Узагальнюючи визначені в нормативних документах Національного банку України предмет і об'єкт інспектування та зовнішнього аудиту банків констатуємо, що перевірка, яка проводиться інспектором банківського нагляду, або, відповідно до вимог Національного банку України, незалежними аудиторами, побудована таким чином, щоб з'ясувати, чи відповідає система управління в банку встановленим вимогам і чи достовірна надана ним інформація.

Втім, сьогодні суспільство потребує від незалежних аудиторів підтвердження не тільки достовірності звітності та законності операцій, а й актуальності інформації щодо стратегій розвитку банку. У річних звітах банків наводяться пріоритети подальшої діяльності, її напрямки. Користувач аудиторських звітів має можливість орієнтуватися у планах кредитної установи. Водночас, якщо користувачем виступає потенційний інвестор або власник банку, то його обов'язково зацікавить оцінка результативності розроблених та презентованих раніше стратегій. Як свідчить практика, запит на аудит саме стратегій розвитку банку є очевидним і даний напрямок розвитку аудиторської діяльності є перспективним у плані забезпечення вимог до публічної економічної інформації.

Звичайно, вивчення та розробка відповідного методологічного інструментарію щодо аудиту стратегій банку представляє собою широкий спектр показників на основі класичних теорій аналізу та методів моделювання. Одним із доречних підходів, які рекомендовані Національним банком України виступає стрес-тестування. Сьогоднішня соціально-політична ситуація та її негативні економічні наслідки для фінансово-кредитної системи України вимагають від менеджменту банку розуміння та оцінки власної стійкості до вкрай негативних обставин. Незалежним аудитом інформація за результатами стрес-тестування банку може бути використана як для оцінки стратегій, так і для оцінки ефективності його управління.

Варто погодитися із баченням доктора економічних наук, професора П. Є. Житного щодо стрес-тестування, який є інструментом управління банківськими ризиками. Під час його проведення виявляються його слабкі сторони, програються можливі стратегії поведінки, а тому формується готовність банку до кризової ситуації. Процес інтеграції стрес-

тестування в систему вітчизняного ризик-менеджменту повинен здійснюватися з урахуванням двох підходів: „знизу-вгору” (учасники ринку банківських послуг повинні усвідомити необхідність застосування даного інструмента управління ризиками), „згори-вниз” (регулятору банківської діяльності – НБУ – доцільно впровадити обов'язковість вимог щодо стрес-тестів). Причому роль НБУ надзвичайно важлива як при впровадженні інструментарію стрес-тестування, так і для підвищення його ефективності (централізоване визначення стрес-сценаріїв). Централізована стандартизація зробить стрес-тести зрозумілими зовнішнім користувачам і порівнянними для різних учасників ринку [1].

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Існуюча банківська практика свідчить, що незалежний аудит зосереджує увагу переважно на правильності відображення банківських операцій у бухгалтерському обліку. Звичайно, правильність та достовірність бухгалтерського обліку є важливим об'єктом. Втім, це не в повній мірі відповідає призначенню аудиту згідно міжнародної практики й суттєво звужує його роль та ефективність у банках. Витрати на незалежний аудит повинні компенсуватися не тільки фактами виявлених помилок (навіть якщо це дозволить уникнути штрафів з боку контролюючих органів), а й рекомендаціями, пропозиціями щодо удосконалення менеджменту, виявленням негативних тенденцій, що можуть призвести до збитків у майбутньому.

У багатьох сферах професійної діяльності інтереси інспектора та аудитора збігаються, хоча об'єкти їх уваги можуть бути різними. Інспектор насамперед зацікавлений у підтриманні безпеки всієї банківської системи і в забезпеченні стабільності і безпеки окремих банків з метою захисту їх вкладників та кредиторів. На підставі фінансової звітності, яку складає банк, інспектори оцінюють економічний і фінансовий стан банку на певну дату і на майбутнє, а також розмір ризику, на який наражається банк.

Аудитора насамперед цікавить питання про порядок складання фінансової звітності банку та чи відображає вона дійсний фінансовий стан банку і результати здійснюваних ним операцій. Одним з питань, яке розглядає аудитор, є питання обґрунтованості прогнозу правління (ради директорів) банку щодо його майбутнього фінансового стану з урахуванням усієї наявної інформації про подальшу діяльність банку (в основному береться період не менше 12 місяців із дня підготовки фінансової звітності). Саме даний аспект аудиту пропонується доповнити оцінкою якості стратегій банку на основі аналізу трьохрічного

періоду із використанням даних стрес-тестування (за наявності).

Таким чином, необхідність розвитку та удосконалення підходів, методики аудиту як ваговою складовою системи контролю банку, обумовлена потребами зниження ризиків у банківській діяльності, а також впевненості користувачів інформації у перспективності довгострокової співпраці із кредитною установою.

Література

1. **Житний П. Є.** Світова практика стрес-тестування у банках України / П. Є. Житний, С. М. Шаповалова, Г. М. Карамішева // Вісник Української академії банківської справи НБУ. – № 1 (30). – 2011. – С. 67 – 72. 2. **Методичні** рекомендації щодо взаємодії між інспекторами з банківського нагляду Національного банку України та зовнішніми аудиторами банків: Постанова Правління НБУ від 29.04.2004 р. за № 191. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua> 3. **Петрик О. А.** Проблеми адаптації українського законодавства у сфері аудиту до положень 43 Директиви ЄС та Зеленої книги „Політика аудиту: уроки кризи” / О. А. Петрик // Вісник Львівської комерційної академії. – Вип. 35. – 2011. – С. 265 – 268. 4. **Положення** про планування та порядок проведення інспекційних перевірок: Постанова Правління НБУ від 17.07. 2011 року № 276 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua> 5. **Положення** про порядок подання банками до Національного банку України звіту аудитора за результатами перевірки фінансової звітності: Постанова Правління НБУ від 09.09. 2003 року № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua> 6. **Пресс-релиз** „Роль аудита имеет огромное значение для восстановления украинской экономики”. 7. **Про** банки і банківську діяльність: Закон України: від 17.12.2000 р. №2121-III [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> 8. **Про** схвалення Методичних рекомендацій щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України: Постанова Правління НБУ від 06.08. 2009 року № 460 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua> 9. **Україномовна** версія Міжнародного стандарту контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року, частина 2 видана Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC) // Київ. – Міжнародна федерація

бухгалтерів, Аудиторська палата України. – 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.apu.com.ua>.

Чепелюк Г. М. Оцінка стратегій розвитку банку як концепція незалежного аудиту в Україні

Стаття присвячена дослідженню теоретичних та методологічних основ аудиту банків та визначенню шляхів його розвитку й удосконалення. Обґрунтовано необхідність незалежного аудиту стратегій розвитку банку. Висновки щодо обраних стратегій необхідні власникам та потенційним інвесторам банку для прийняття рішень щодо подальшого розвитку кредитної установи та можливості співпраці з нею.

Ключові слова: аудит, методика, організація, інформаційне забезпечення, принципи аудиту, ризик-менеджмент, стратегія розвитку банку.

Чепелюк А. Н. Оценка стратегий развития банка как концепция независимого аудита в Украине.

Статья посвящена исследованию теоретических и методологических основ аудита банков и определению путей его развития и совершенствования. Обоснована необходимость независимого аудита стратегий развития банка. Выводы относительно избранных стратегий нужны собственникам и потенциальным инвесторам банка для принятия решений относительно дальнейшего развития кредитного учреждения, а также возможного сотрудничества с ним.

Ключевые слова: аудит, методика, организация, информационное обеспечение, принципы аудита, стратегия развития банка.

Chepelyuk G. M. Evaluation the Strategies of the Bank's Development Such as the Concept of the Independent Audit in Ukraine

The article is devoted to research of theoretical and methods bases of audit of commercial banks and determination of directions of its development and improvement in Ukraine. The investors and owners of the bank needed the conclusions for effectiveness bank's strategies for making decisions for the development this credit establishment and cooperation with it.

Key words: audit, method, organization, informative providing, principles of audit, risk-management, the strategy of the bank's development .

Стаття надійшла до редакції 19.04.2014

Прийнято до друку 25.06.2014